

СЛУЖБОВА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ УМИСНОГО ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ МАЙНА ЖУРНАЛІСТА

ШРАМКО Сабріє Сейтжеліївна - Навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ, кафедра кримінального права та кримінології

ORCID: 0000-0002-4453-9118

УДК 343.2(477)

DOI: <https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.47>

У статті здійснено аналіз ознак службової особи як суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста. Визначено, що у демократичному суспільстві діяльність журналістів є запорукою відкритості та підзвітності влади. Водночас, в Україні фіксуються випадки протиправного впливу на журналістів, зокрема шляхом умисного знищення або пошкодження їхнього майна. Особливо небезпечним є, коли подібні дії вчиняють службові особи, які мають певні владні повноваження. Службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Аргументовано, що умисне знищення або пошкодження майна журналіста службовою особою – це особливий різновид суспільно небезпечної поведінки, яка ставить під загрозу не лише особу журналіста, але й саму свободу слова. Законодавство України не передбачає спеціальної норми Кримінального кодексу України щодо відповідальності служ-

бових осіб за подібні дії, проте екстремально важливо забезпечити реальну, а не лише декларативну захищеність журналістів. Відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення проти журналістів має стати нормою правозастосування. Нині такі діяння за наявності відповідних ознак кримінального правопорушення можна розглядати як перевищення влади або службових повноважень, однак там має значення істотна шкода, яка не завжди може бути наявною під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. Саме тому висловлюється доцільність ч. 2 ст. 347-1 Кримінального кодексу України доповнити кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння службовою особою з використанням свого службового становища.

Ключові слова: службова особа, суб'єкт, журналіст, медіа, знищення, пошкодження, майно.

Постановка проблеми

У сучасному світі журналісти виконують ключову роль у забезпеченні свободи слова, доступу до інформації та формуванні громадської думки. Саме тому законодавець передбачив підвищений рівень захисту їх діяльності. Одним із аспектів такого захисту є встановлення відповідальності за посягання на майно журналіста, що визначено у ст. 347-1 КК України. Актуальним постає питання визначення суб'єкта такого злочину, адже від цього залежить як кваліфікація діяння, так і призначення покарання. У зазначеній нормі не передбачено ознак спеці-

ального суб'єкта, тобто особливого правового статусу чи професійної ознаки особи, яка вчиняє злочин. Так, суб'єктом умисного знищення або пошкодження майна журналіста є фізична осудна особа, яка досягла віку з якого може наставати кримінальна відповідальність (16 років).

Водночас виникає питання щодо посилення кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна журналіста, що вчинене службовою особою з використанням свого службового становища. При цьому не обов'язково, щоб службовою особою був лише державний службовець чи працівник правоохоронного органу, а й керівники юридичних осіб приватного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемні питання кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна журналіста досліджували такі вчені, як Л. А. Богущ, А. С. Бондарчук, А. В. Боровик, К. М. Буряк, Р. О. Мовчан, О. В. Острогляд, О. С. Павлова, Ю. І. Пухір, О. Сачко, Т. І. Созанський, О. Л. Соколенко, Ю. В. Сподарик, О. О. Хорватова, О. М. Шармар, О. О. Юріков та ін.

Крім того, ознаки службової особи як суб'єкта кримінального правопорушення вивчали В. В. Бабаніна, А. А. Вознюк, І. Б. Газдайка-Василишин, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, О. О. Кваша, Р. О. Мовчан, О. Ю. Татаров, С. С. Чернявський, В. І. Шакун та ін.

Тому **метою статті** є характеристика ознак службової особи як суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста.

Виклад основного матеріалу

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України) [2]. У науці кримінального права такий суб'єкт називають загальним. Обов'язковими юридичними ознаками суб'єкта є: 1) фізична особа (людина);

2) осудність; 3) вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Відсутність хоча б однієї із цих ознак означає відсутність у діянні особи складу кримінального правопорушення [4, с. 74; 8, с. 66–81].

Суб'єкт кримінального правопорушення – це конкретна особа, якій притаманні певні соціальні властивості. Їх сукупність утворює індивідуальний образ людини, що охоплений поняттям «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення» («особа правопорушника»). Положення КК України неодноразово звертаються до характеристики особи правопорушника. Вимога враховувати особу винного є однією із загальних засад призначення покарання (ст. 65 КК України). Окремі властивості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, відображені в переліках обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання (ст. 66, 67 КК України відповідно). Дані про особу мають також значення для вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності тощо. Проте, на відміну від ознак суб'єкта кримінального правопорушення, інші дані про особу знаходяться за межами складу кримінального правопорушення, а тому не можуть бути покладені в обґрунтування кримінальної відповідальності [4, с. 76; 9, с. 6–9]. Таким чином, хоча поняття «особа правопорушника» не є формалізованим у КК України, воно є фундаментальним для кримінально-правової доктрини та правозастосування, охоплюючи як юридичні характеристики суб'єкта, так і індивідуальні ознаки, що впливають на кримінальну відповідальність.

Про загальні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення не йдеться в диспозиціях статей Особливої частини КК України, оскільки вони є обов'язковими для всіх видів кримінальних правопорушень. Однак низка статей Особливої частини КК України передбачають відповідальність осіб, наділених, крім ознак загального суб'єкта, додатковими ознаками, що характеризують відповідну особу як спеціального суб'єкта [4, с. 75]. Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, криміналь-

не правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа [2]. Ознаки спеціального суб'єкта або прямо зазначені в диспозиції статті, або їх визначають шляхом тлумачення кримінально-правових норм КК України [7, с. 163; 8, с. 199–200].

У цій публікації ми проаналізуємо ознаки службової особи як суб'єкта умисного знищення або пошкодження майна журналіста.

Відповідно до ч. 3 ст. 18 КК України, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2].

Крім того, службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, в органі місцевого самоврядування або автономному утворенні на території держави, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного, місцевого органу або державного, комунального підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Украї-

на, та судді і посадові особи міжнародних судів (ч. 4 ст. 18 КК України) [2].

Як зазначає дослідник Т. О. Гончар, поняття службової особи було спочатку викладене у розділі «Злочини у сфері службової діяльності» (у теперішній редакції КК України «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язані з наданням публічних послуг») та логічно, що мало б стосуватися тільки статей цього розділу. Проте науковці обґрунтовували наскрізність цього кримінально-правового визначення, тобто необхідність його застосування до усіх випадків вживання в тексті кримінального закону поняття «службова особа». Вони обґрунтували це тим, що використання єдиного визначення у всіх статтях КК України, допомогло б усунути непорозуміння, що можуть виникати [3, с. 76].

В. О. Навроцький та Л. П. Брич, стверджують, що поняття «службова особа» – це одне з наскрізних кримінально-правових понять. Тому його зміст поширюється однаково на всі норми КК України, а не лише на ті правопорушення, що розміщені у розділі XVII Особливої частини КК України. Адже, це відповідає засадничим положенням законодавчої техніки, яка передбачає презумпцію того, що однакові поняття варто вживати у межах усього нормативно-правового акту. Так, у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність визначення «службова особа» закріплене у ч. 3 ст. 18 КК України та використовується в усіх випадках, окрім ст. 364, 368, 368⁵, 369. На ці останні поширюється визначення, закріплене законодавцем у примітці 1 до ст. 364. А ч. 4 ст. 18 КК України розширює перелік осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за відповідні протиправні діяння. Отже, фактично у ч. 3 та ч. 4 ст. 18 КК України закріплено загальне поняття службової особи, а у примітці 1 ст. 364 – спеціальне поняття. Тому потрібно зазначити, що у законодавстві та науці відсутнє розуміння єдиного терміну «службова особа», бо кримінально-правове визначення є ширшим за конституційно-правове. Тому виникає потреба у формуванні однакового змісту для різних галузей [3, с. 77].

Деяке роз'яснення поняття представника влади дається у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво», де вказується, що до таких належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [5]. Тобто визначається одна ключова ознака такої особи – наявність права висувати вимоги і приймати рішення, обов'язкові до виконання іншими особами. Інша ознака – належність до працівників державних органів та їх апарату, зважаючи на формулювання «зокрема», не є обов'язковою, і це цілком слушно, адже дає змогу визнавати службовою особою й особу, яка виконує відповідні функції за спеціальним повноваженням. Як вдало зазначає Е. М. Кісілюк, закон пов'язує визнання особи представником влади не за посадою, що вона обіймає, а за наявністю в неї владних повноважень [1, с. 95–96; 6, с. 114].

Аналіз наукових поглядів щодо ознак особи, яка виконує функції представника влади, дає підстави зробити висновки, що до таких слід відносити осіб, які наділені владними повноваженнями – правом від імені держави чи її органів висувати вимоги і приймати рішення, обов'язкові до виконання зовнішніми респондентами (фізичними особами, які не є підлеглими за посадою або юридичними особами), а також застосовувати від імені держави та її органів заходи примусу у випадках порушення правових норм [6, с. 115–116].

При цьому слід мати на увазі, що до представників влади належать, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [5].

Організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю

окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо) [5].

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо [5].

Особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою [5].

Працівники підприємств, установ, організацій, які виконують професійні (адвокат, лікар, вчитель тощо), виробничі (наприклад, водій) або технічні (друкарка, охоронник, тощо) функції, можуть визнаватися службовими особами лише за умови, що поряд із цими функціями вони виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські обов'язки [5].

Службовими особами можуть визнаватися як громадяни України, так і іноземці та особи без громадянства [5].

Що стосується умисного знищення або пошкодження майна журналіста службовою особою, то вважаємо, що це особливий різновид суспільно небезпечної поведінки, яка ставить під загрозу не лише особу журналіста, але й саму свободу слова. За-

конодавство України не передбачає спеціальної норми КК України щодо відповідальності службових осіб за подібні дії, проте вкрай важливо забезпечити реальну, а не лише декларативну захищеність журналістів. Відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення проти журналістів має стати нормою правозастосування.

Нині такі діяння за наявності відповідних ознак кримінального правопорушення можна розглядати як перевищення влади або службових повноважень, однак там має значення істотна шкода, яка не завжди може бути наявною під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. Саме тому вважаємо за доцільне ч. 2 ст. 347-1 КК України доповнити кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння службовою особою з використанням свого службового становища.

Висновки

У демократичному суспільстві діяльність журналістів є запорукою відкритості та підзвітності влади. Водночас, в Україні фіксуються випадки протиправного впливу на журналістів, зокрема шляхом умисного знищення або пошкодження їхнього майна. Особливо небезпечним є, коли подібні дії вчиняються службовими особами, які мають певні владні повноваження.

Службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Аргументовано, що умисне знищення або пошкодження майна журналіста службовою особою – це особливий різновид суспільно небезпечної поведінки, яка ставить під загрозу не лише особу журналіста, але й саму свободу слова. Законодавство України не передбачає спеціальної норми КК України щодо відповідальності службових осіб за подібні дії, проте вкрай важливо забезпечити реальну, а не лише декларативну захищеність журналістів. Відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення проти журналістів має стати нормою правозастосування.

Нині такі діяння за наявності відповідних ознак кримінального правопорушення можна розглядати як перевищення влади або службових повноважень, однак там має значення істотна шкода, яка не завжди може бути наявною під час умисного знищення або пошкодження майна журналіста. Саме тому вважаємо за доцільне доповнити ч. 2 ст. 347-1 КК України кваліфікуючою ознакою – вчинення діяння службовою особою з використанням свого службового становища.

Література

1. Кісілюк Е. М. Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 31 берез. 2017 р.). Харків, 2017 С. 95–96.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Михалків І., Шуг'яна М. Службова особа як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення: аналіз основних ознак. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді* : матеріали VI Міжнар. наук. студ. конф. (Тернопіль, 15 трав. 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 76–78.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
5. Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного

Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.

6. Цивільський О. І. Ознаки службової особи у кримінальному праві України. *Соціально-правові студії*. 2021. № 2 (12). С. 113–120.

7. Юріков О. О. Кримінально-правова охорона об'єктів електронних комунікацій : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 304 с.

8. Mykhailichenko T., Zabuha Yu., Babaniha V., Syiploki M. Protection of the right to health during the period of armed conflict: the experience of Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2022. Vol. 4-2. Num. 17. P. 66–81.

9. Tarasenko O., Rozhnova V., Savytskyi D., Sybiha O., Makarov M. (2020). Investigative Judge as a Subject to Criminal Procedure. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Vol. 23. Issue 3. P. 1–9. from: <https://www.abacademies.org/articles/investigative-judge-as-a-subject-to-criminal-procedure-9309.html>.

Sabriie Shramko

OFFICIAL PERSON AS A SUBJECT OF INTENTIONAL DESTRUCTION OR DAMAGE TO A JOURNALIST'S PROPERTY.

The article analyzes the characteristics of an official as a subject of intentional destruction or damage to a journalist's property. It is determined that in a democratic society, the activities of journalists are a guarantee of openness and accountability of the authorities. At the same time, cases of unlawful influence on journalists are recorded in Ukraine, in particular through intentional destruction or damage to their property. It is especially dangerous when such actions are committed by officials who have certain powers of authority. Officials

are persons who permanently, temporarily or under special authority perform the functions of representatives of the authorities or local self-government, as well as permanently or temporarily hold positions in state authorities, local self-government bodies, enterprises, institutions or organizations related to the performance of organizational-managerial or administrative-economic functions, or perform such functions under special authority, which the person is granted by an authorized state authority, local self-government body, central state administration body with a special status, an authorized body or authorized official of an enterprise, institution, organization, court or law. It is argued that the intentional destruction or damage to a journalist's property by an official is a special type of socially dangerous behavior that endangers not only the person of the journalist, but also freedom of speech itself. The legislation of Ukraine does not provide for a special provision of the Criminal Code of Ukraine regarding the liability of officials for such actions, but it is extremely important to ensure real, and not just declarative, protection of journalists. The liability of officials for criminal offenses against journalists should become a norm of law enforcement. Currently, such acts, if there are relevant signs of a criminal offense, can be considered as an abuse of power or official authority, but significant damage is important, which may not always be present during the intentional destruction or damage to a journalist's property. That is why we propose to supplement Part 2 of Article 347-1 of the Criminal Code of Ukraine with a qualifying feature - the commission of an act by an official using his official position.

Keywords: official, subject, journalist, media, destruction, damage, property.